DOKTOR OTTO SPERLING

Hans Bosættelse i Sdr. Jernløse og Rids af hans Levned.

Ved **Anders J. Eriksholm.**

I.

En Dag i Forsommeren 1634 kom en ung Lægefrue, ledsaget af en Pige og med sit yngste Barn, en Dreng paa fem-seks Maaneder, rejsende fra Norge for at bosætte sig paa en Gaard i Sdr. Jernløse. Fra Roskilde havde hun Følgeskab af sin derboende Faster Margrete Schwendi, der havde været hende i Moders Sted, og som nu trolig hjalp hende at ordne og indrette sit nye Hjem.

Den unge Lægefrue var den fra Ulfeldt-Processen kendte Dr. Otto Sperlings Hustru. I nogle Kister medførte hun en Del af Hjemmets Ejendele, Resten skulde forblive i Norge, indtil hendes Husbond omkring Høst kunde ventes at bryde op for at drage til Danmark.

Med Bosættelsen i Jernløse havde det sig saadan, at Dr. Sperling havde følt sig dybt skuffet i Norge. En kort Tid havde han praktiseret i Bergen, hvor han havde lært sin Hustru at kende, men blev derpaa ved gode Løfter lokket til Kristiania. Statholderen, Christoffer Urne, havde lovet ham et godt aarligt »Salarium« paa 600 Rdlr., indtil Sperling fik nogen Underholdning af Kongen.

Dette Salarium skulde udredes af en Række Adelsmænd med Statholderen i Spidsen. Selv tegnede han sig for 100 Rdlr., hans Broder Ejler Urne for 50, de fleste af de andre 20 Rdlr., et Par 30 osv.

Dr. Sperling havde indført Adelsmændenes Navne med samt deres Forpligtelser i en lille Bog, han havde

ladet gøre til det samme. Han erfarede imidlertid, at den Indtægt, han regnede med, eksisterede kun paa Papiret. De forskellige Beløb naaede langt fra tilsammen den Sum, Statholderen havde tilsagt ham, men værre var, at med Undtagelse af Statholderen og Kansleren Jens Bjelke glemte de andre ganske at betale.

I Bergen havde det været langt billigere at leve. Og da Sperling i Kristiania maatte bruge af sine opsparede Midler, fortrød det ham saare. Nogle Gange havde han mindet Herremændene om deres indgaaede Forpligtelse uden at faa noget Svar, og da tabte han Taalmodigheden. Han lagde Sagen frem for sin Hustru, og hun skrev til sin Faster i Roskilde — »vor gamle Moder«, kaldte Sperling hende — og begærede hendes Raad. Margrete Schwendi svarede tilbage, at hendes Raad var, at de jo før jo hellere skulde drage derfra og nedsætte dem i Jernløse, »indtil Gud vilde vise os [dem] andre Veje«.

Familien Schwendi ejede Gaard og Gods i Sdr. Jernløse. En for mange Aar siden nedlagt Herregaard »Jernløsegaard« — der, som saa mange andre Gaarde i Holbæk Amt, havde været i Hvide-Slægtens Besiddelse — blev i Aaret 1571 eller 72 af Kong Frederik den anden ved Skøde og Gavebrev overdraget til Kongens tyske Sekretær, Sebastian Schwendi. Sebastian var Fader til Margrete Schwendi og altsaa Fru Sperlings Farfader.

I Følge Skødet bestod Godset af en Gaard i Nørre Jernløse og tolv Gaarde i Sønder Jernløse. En af Gaardene havde Margrete Schwendi skænket til sin Broderdatter, der bar samme Navn som hun. Den yngre Margrete S. var nylig blevet Enke, da Sperling lærte hende at kende. Hendes første Mand, Medicus i Bergen Poul Andersen, havde af sin Svigerfader, Andreas Schwendi, tilbyttet sig en af de ham tilhørende Gaarde. Paa denne Gaard er det formentlig, Sperlings tager Ophold i Aaret 1634.

Etatsraad F. L u n n omtaler i sin Bog »Knabstrup

i ældre og nyere Tid« Sperlings Bosættelse i Sdr. Jernløse. Etatsraaden oplyser, at, da en Fæstegaard i Sdr. Jernløse i 1837 nedbrændte og blev udflyttet, fandtes under Brandtomten store, grundmurede, men senere opfyldte Kælderrum. Det var Levninger af den tidligere Herregaard. Sperling maa efter det senere foreliggende formodes efterhaanden at have faaet Raadighed over den samlede Ejendom, vel som sin Hustrus Mødrenearv, idet Andreas Schwendi havde giftet sig paany.

I en Selvbiografi, skrevet paa Tysk, fortæller Sperling om sin Afrejse fra Norge og sin Ankomst til Jernløse hen paa Efteraaret. Statholderen søgte at holde ham tilbage, men Sperling erklærede, at han lod sig ikke to Gange forlokke. »Dermed tog jeg Afsked fra ham og pakkede saa mit Gods ind, indtil jeg kunde faa fat i et Skib til Danmark.«

»Da jeg nu havde faaet et bekvemt Skib og hyret det til at føre mit Gods til Holbek, som kun ligger en Mil fra Jernløse, og havde faaet mit Husgeraad og mine Kister etc. i Skibet, gik jeg med min Søn Paul [Sperlings Stedsøn], en Karl og en Pige i Guds Navn om Bord.«

Efter nogle Dages Rejse, hvor Doktorens Skib en Nat havde det Held at ligge i Læ bag en lille Holm, medens en hæftig Storm rasede, naaede man til Holbæk. »Dèr fandt jeg en af min Hustrus Faders Bønder, som maatte føre mig og min lille Søn til Jernløse, for at jeg kunde taget Stedet, som jeg aldrig tilforn havde set, i Øjesyn.«

Karlen og Pigen — den sidste var iøvrigt gift, og hendes Mand, Peder Væver, var fulgt med fra Kristiania — blev tilbage ved Godset og ved de to Heste, der var ført med. Selv tog Sperling i Jernløse hos sine egne Bønder en Vogn og kørte til Roskilde, hvor han forefandt sin Hustru, sin lille Søn Otto og den gamle Moder ved godt Helbred.

For at de forskellige Ejendele kunde blive flyttet til

det nye Bosted, havde Sperlings Hustru af Bispen, Professorer og Kanniker faaet nogle Sedler til dem af deres Bønder, som boede i Egnen af Jernløse. Den gamle Moder og Fru Sperlings Fader gav dem ogsaa Sedler til d e r e s Bønder. Man forstaar, at disse »Sedler« betød en Tilsigelse, en Art Hoveri.

Sperling og hans Hustru brød derpaa op og rejste til Jernløse. I Jernløse tog Sperling alle Bønderne med sig til Holbæk for allerførst at afhente Senge og Sengeklæder samt en Del Husgeraad. De fremmede Bønder blev ved Sedlerne tilsagt til paa en vis Dag at møde med deres Vogne i Holbæk.

I Holbæk forblev Doktoren, indtil de fremmede Bønder kom og lidt efter lidt afhentede de medførte Ejendele. Pigen sendte han til Jernløse, for at hun sammen med den anden Pige kunde gaa hans Hustru tilhaande. »Denne Indflytning fuldendtes i omtrent 9 Dage, og begav jeg mig derefter igen til Jernløse og ordnede efterhaanden mit Bibliotek og min Husholdning.«

II.

Det var næppe Tanken, at Opholdet i Jernløse skulde blive af længere Varighed. Dr. Sperling var en Mand, vant til at færdes i den store Verden, havde studeret ved flere Universiteter, og foruden Medicin havde han ogsaa dyrket Botanik. Til betydelige og indflydelsesrige Mænd havde han personligt Kendskab, og med hans Lærdom og Anseelse kunde det vanskeligt tænkes, at en Lægegerning i en Landsby i Længden vilde være tilfredsstillende for ham.

Dr. Sperling var født 1602 i Hamborg, Søn af Rektor ved St. Johannesskolen Poul Sperling (død 1633) og Anna Craneberg (død 1641). Af hans nærmeste Slægt kan nævnes Professor Jakob Sperling, der var opdraget i Hamborg hos sin Farbroder Poul Sp., men havde sin

Virksomhed her i Landet. En Søn af Jakob S. hed Hans Sperling og var Sognepræst i Bogense.

I Aaret 1622 kom Sperling til Danmark. Han stiftede hurtigt Bekendtskab med saa betydelige Mænd som Thomas Fincke, Ole Worm og Jørgen Fuiren. Det var i særlig Grad botaniske Interesser, der knyttede dem sammen, vel ogsaa den Dygtighed, Dr. S. paa dette Felt lagde for Dagen. Og det var til Gavn for Sp., at hans danske Venner var formaaende Mænd. Ved Ole Worms og Finckes Anbefaling fik han saaledes Lov til at følge med Kongens Flaade, der skulde til Herredagen i Bergen.

Det skete endnu samme Aar — 1622 — da Sperling var kommen til Danmark. I Norge gjorde han sig paa gunstig Maade bemærket af Kongens Kansler Jens Bjelke, der ogsaa var botanisk interesseret, og som tog ham med sig til sin Gaard. Hjemvendt til Hamborg drog Sperling umiddelbart efter paa en ny Rejse, idet han modtog en Opfordring fra Jørgen Fuiren — der var meget velhavende — til »mod god Betaling« at ledsage ham. Det var en ren botanisk »Ekskursion«, og Rejsen gik over Helsingborg til Varberg, ind i Landet til Blaakulla og over Skaane hjem. Senere affattede Sperling Lister og en Katalog over de fundne Planter.

Kort efter sin Sverigesrejse befinder han sig i det nordøstlige Italien, i Byen Padua (eller Padova), berømt som Kunstner- og Universitetsby. Her studerede han videre og tog 1627 den medicinske Doktorgrad. Ogsaa her havde man Øje for Sperlings botaniske Indsigt, og en Rigmand ønskede at give ham en Ansættelse ved sin pragtfulde Have. Sperling vilde gerne modtage Tilbudet, men maatte først hjemme i Hamborg ordne forskellige Anliggender.

Det blev dog ikke til noget med denne Ansættelse. »Skæbnen« vilde det anderledes. Det blev i Norge og ikke i Italien, han fik sit Arbejde. Skibet, han rejste med, blev af Medvind drevet op under Norges Kyst, og dette kuld-

kastede Sperlings Planer. Han opsøgte sin Velynder Jens Bjelke og æskede hans Raad. Bjelke foreslog ham at nedsætte sig som Læge i Trondhjem, men Statholderen Jens Juel fik ham fra det.

»Hvad skal I gøre i Trondhjem?« sagde han. »De har aldrig haft nogen Medicus dèr, véd heller ikke af nogen Medicin at sige, men curerer sig med Rostokker- og Lybæk-Øl og med Mjød og Multebær.« Nej, Jens Juel vilde raade til, at Sperling drog til Bergen, og han oplyste, at Lægen dèr nylig var død.

Raadet blev fulgt, og saaledes gik det til, at Dr. Sperling kom til Bergen. Her lærte han, som nævnt, sin Hustru at kende. Der ligger et let romantisk Skær over deres indledende Bekendtskab, saaledes som Sperling mange Aar efter fortæller derom.

Han var en Dag blevet indbudt til Middag hos Biskoppen, og her traf han en ham ubekendt Kvinde. Han spurgte, da han blev ene med Biskoppen, om, hvem hun var, og fik at vide, at det var hans Formands, Dr. Poul Andersens Enke — »Dr. Pouli Andreæ«, som Navnet lød i Biskoppens Mund. Biskoppen berømmede hende meget, saa vel for hendes egen Persons som for hendes fornemme Forældres og Frænders Skyld.

Den unge Lægeenke gjorde et dybt Indtryk paa Sperling, og paa forskellig Maade søgte han at komme i Forbindelse med hende. Han forærede hende saaledes en lille Hund, paa hvis Halsbaand han paa den ene Side havde ladet gravere en Svane [Schwendiernes Vaaben], paa den anden Side en Spurv [Der Sperling = Spurv]. Ligeledes allierede Sperling sig med Borgmesterens Hustru, hos hvem Margrete Schwendi kom i Besøg, og en Dag, da hun ventedes, lukkede Borgmesterfruen Sperling ind i sin Have!

Det Møde, det var Hensigten at hidføre mellem de to unge, fandt Sted, men Listen synes ikke særlig godt fundet paa. Sperling skjulte sig i Haven, og han fortæl-

ler selv, at det gav et Sæt i den udkaarne, da han traadte frem fra sit Skjul, efter at Margrete Schwendi og Borgmesterfruen en Stund havde spaseret i Haven. Men han kom til at tale uforstyrret med den, han ønskede — for Borgmesterfruen havde naturligvis hurtigt faaet noget at ordne inde i Huset! — og det Møde førte til jævnligt Samvær og afgørende Samtaler.

Dr. Sperlings Følelser blev gengældte, men dels var Sørgeaaret ikke ude, dels ønskede Margrete Schwendi at raadføre sig med sin Slægt. De rejste begge til Danmark, og alt forløb efter Ønske. »Schwendierne« havde intet at indvende mod den nye Svigersøn, og den gamle Faster, Margrete Schwendi i Roskilde, lod Brylluppet holde.

III.

Efter Brylluppet drog de nygifte atter til Bergen, hvor Sperling var blevet fast Læge 1630. Det blev ikke til mange Aars Ophold. Hvorledes Flytningen til Kristiania faldt ud, er allerede fortalt. Skuffelsen over den dyre og vanskelige Eksistens i denne By førte til en Afskedtagen med Norge og Bosættelsen i Sdr. Jernløse.

Om de Aar, Dr. Sperling levede som Landmand derude, giver han i sin Levnedsbog interessante Meddelelser. Stedet behagede ham meget vel, og han og hans Hustru begyndte at føre et roligt Liv. »Jeg fik Lyst til Agerdyrkning,« skriver han, »som det da ogsaa var nødvendigt for mine Hestes og Køers Skyld.«

Sperling laante Bønderne i Nabolaget nogle Penge, til Gengæld overlod de ham et Stykke Jord til at besaa med Havre, ja, han fik ogsaa af dem et Maal Byg, undertiden Gæs og Høns. Havren maatte de selv meje og føre hjem til ham. »Den gamle Moder« forærede Sperling en Ko, selv købte han en til Hjælp for at have den fornødne Mælk til Husholdningen.

Han lagde ogsaa Faar og Svin til og opfødte dem med god Fordel. Den første Vinter betalte han Hø med

rede Penge, men den følgende Sommer laante han Bønderne Penge, hvorefter de overlod ham Enge og selv bragte Høet derfra hjem til hans Gaard.

Fru Sperling havde ikke mindre Lyst til at beskæftige sig med Dyr. Hun holdt Høns og Duer, Kaniner og Bier, »hvilke alle var frugtbare og gjorde os god Nytte«. Der var en skøn, stor Træhave ved Gaarden og en stor aaben Plads. Den sidste blev besaaet med Hamp for at rense den for Græsrødder. Paa en anden aaben Plads nær Gaarden saaede Fru Sperling Hørfrø, og Hørren og Hampen, som voksede paa begge Pladser, betalte rigeligt Saaningen, ligesom Duerne fik Hampefrø nok at æde.

Det var fredelige og idylliske Sysler, Dr. Sperling her havde at gøre med. Næste Foraar lod han det Stykke Jord, som han havde besaaet med Hampefrø, pløje op igen og indrettede dèr en Urtehave med »ordentlige« Bede, udskilte en særegen Plads til Kaalhave, til Løg, Roer og Gulerødder, og under Træerne og langs med Gærderne anlagde han en Humlehave.

Udenfor Haven var der en Eng. Den lod Sperling ligge urørt, for at der dèr kunde høstes Hø til hans Faar. Rundt om Engen flød en Bæk, der drev en Mølle, som laa tæt ved. Om Bækken lod Sperling sætte Pil og Vidier, »som var hele Pladsen til stor Prydelse«.

Videre fik han paa et højt liggende Sted gravet to Fiskedamme, saaledes at Vandet fra den ene kunde løbe ud i den anden, og han, hvis han vilde, kunde udtømme Vandet i Bækken. I den nederste af Dammene blev der sat Gedder, i den øverste Karudser.

Vi forstaar, at Dr. Sperling har haft travlt med Ny-Indretninger og Forbedringer paa sin Gaard. Han gav sig ogsaa af med Podninger, og alt lykkedes vel. »Det var mig tydeligt at se, at Gud velsignede mit Arbejde,« siger han. Træ, der egnede sig til Vognhjul og andre Vogndele, samlede han efterhaanden og lod sig gøre en smuk Postvogn til sine to Heste.

Under disse forskelligartede Sysler glemte han dog ikke sine Studier. Bøgerne og Studeringerne var hans bedste Glæde, og han valgte dertil nogle Timer hver Dag. Han forsømte heller ikke sin Lægegerning. Han var en hjælpsom Læge og tog sig med Omhu af de fattige.

Naturligvis kom han ogsaa ud til Herregaardene. Under et Sygebesøg paa Vognserup, hvis Ejer var Frederik Parsbjerg, traf han en Dag sammen med Otto Brahe til Torbenfeldt. Otto Brahe spurgte Dr. Sperling, om han vilde følge med ham hjem og se til hans Hustru, der var syg. Dette gjorde Sperling, og det lykkedes ham at helbrede den syge.

Under hans Ophold paa Torbenfeldt kom der Besøg af to Adelsmænd, Brødrene Ejler Urne (fra Norge) og Sivert Urne, der var Lensmand i Roskilde. Ejler Urne spurgte Sperling, hvorfor han saa snart havde forladt dem. Sperling svarede, at det kunde hans Broder Statholderen have fortalt ham, og tilføjede, at Hr. Urne sammen med andre var Skyld deri.

»Maaske,« sagde Urne, »har de ikke betalt eder det lovede Salarium. Af mig er det blevet glemt.« — Sperling svarede: »Jeg glemte ikke at minde Herren og de andre flittigen derom.« — »Nu, nu,« sagde Urne, »I skal ikke komme tilkort.« Da Ejler Urne en Stund efter havde været paa sit Kammer, rakte han Sperling i et Papir 30 Rdlr. med megen Undskyldning og bemærkede, at han efter sin Hjemkomst til Norge vilde formane de andre Herremænd til at betale [det var jo iøvrigt 50 Rdlr., Ejler Urne havde tegnet sig for].

Besøget paa Torbenfeldt kom ogsaa paa anden Maade Dr. Sperling tilgode. Da de sad ved Maaltidet, spurgte Otto Brahe ham, om der var Skov ved hans Gaard. Doktoren svarede, at den var næsten ganske hugget om. »Hvordan,« sagde Brahe, »hvad har I da at fyre med?« — »Jeg brænder Tørv fra min Mose.« — »Ej,« sagde han, »jeg vil forære eder et godt Træ, det skal mine Bønder

kløve og sammen med eders Bønder bringe til eders Gaard.«

Da Sperling havde takket, sagde Sivert Urne til ham: »Jeg har nyligen foræret eders Hustrus Fader i Roskilde et Træ, jeg maa ogsaa forære eder et til Velkomst i vor Egn.« Han befalede derpaa sin Haandskriver, som stod for Bordet, at udfærdige en Seddel til hans Skovfoged, og da Sivert Urne havde underskrevet den, gav han den til Sperling.

Endnu mere Foræring faldt der til Sperling paa denne Dag. Imod Aften, da Selskabet sad ved en god Drik Vin, kom der Besøg af Herremanden Mogens Pax, den Gang Lensmand i Holbæk. Han blev modtaget af alle med stor Jubileren, siger Sperling, »efterdi han gerne lod sig gække lidet af dem.«

Da Mogens Pax gav Doktoren Haanden, spurgte Otto Brahe ham: »Mogens, kender du den Mand?« Han svarede: »Hvi skulde jeg ikke kende ham? Jeg har været til hans Bryllup, og hans Venner har altid været mine gode Venner, den Gang jeg var Lensmand i Roskilde.« — »Det er godt«, sagde Otto Brahe, »men har du ogsaa ofret ham noget, siden han er kommen i vores Lag?« — Mogens svarede: »Han haver intet endnu begæret af mig.« — Otto Brahe sagde dertil: »Han har heller intet begæret enten af Sivert eller af mig, men vi har alligevel, for at vise vor gode Vilje, ladet ham skrive for et godt Træ hver.«

»Det skal ikke komme an paa et Træ«, sagde Mogens Pax, og det blev da til den samme Gave fra ham som fra de andre. Derpaa blev Aftensmaaltidet beredt, og Gæsterne blev »meget herligen« trakterede. Imod sin Vilje maatte Sperling blive hos dem indtil sent paa Natten. Om Morgenen, før de fremmede tog Afsked, blev en Frokost anrettet, og derefter drog de bort.

»For mig blev ogsaa en Vogn gjort færdig«, skriver Dr. Sperling, og Otto Brahe lod lægge i Vognen et nylig skudt Raadyr og to Harer. »Desforuden gav han mig 10

Rdlr., hvorfor jeg skyldigst takkede. Kørte altsaa til min Gaard og fortalte min Hustru alt, hvad der var vederfaret mig, hvorover hun ikke lidet glædede sig.«

IV.

I sin Levnedsbog har Dr. Sperling skrevet om Jernløse: »Vi var meget vel tilfredse paa dette Sted og begærede ikke noget roligere og bedre Liv og kunde hel vel komme ud af det med vore tre Bønder.«

Maaske bør man tage disse Ord med et vist Forbehold. Det er den aldrende Mand, der i Fængslet ser tilbage paa sit omtumlede Liv, og det er da naturligt, at den korte, fredelige Tid i Sdr. Jernløse har tegnet sig i hans Erindring som et smukt Billede.

Aarsagen til, at Sperling forlod sin Gaard og de landlige Sysler, var et Bud fra Korfits Ulfeldt — den Mand, som drog Sperling med i sit Fald, og for hvis Skyld Fængslets Døre aabnede sig for ham.

Sperling havde i Kristiania stiftet Bekendtskab med Ulfeldt, som den Gang var Guvernør paa Bohus. Ulfeldt havde kaldt Sperling til sig for at raadføre sig med ham om en Benskade, og han fik ved den Lejlighed saa stor »Affection« for S., at han ikke tillod Doktoren at rejse før efter 4 Ugers Forløb.

Nu var Ulfeldt i København og havde nylig holdt Bryllup med den purunge Leonora Christina. Han havde ikke glemt den lærde og berejste Doktor, med hvem han saa vel kunde »discurrere«, hvad der var ham synderligt til Maade. Altsaa sendte han et Kancellibud til Jernløse for at bede Sperling komme til sig, og Doktoren gjorde sig rede for at følge med Budet til København.

Ulfeldt foreslog Sperling, at han kunde blive Medicus ved Børnehuset med et aarligt Salarium af 200 Rdlr. Sperling svarede dertil, at København var et saa dyrt Sted, at de 200 Rdlr. snart vilde gaa med. Derimod havde han

i Jernløse sin egen Gaard, sit Brændsel og iøvrigt sit rigelige Underhold.

Heller ikke nyttede det, da Ulfeldt tilbød at lægge 100 Rdlr. til af sit eget. Og Ulfeldt vendte sig da til sin Hustru og sagde: »Se, Frøken Leonora, han vil slet ikke tage mod denne Lejlighed, og jeg har allerede lovet Kongen det for vist.«

Sperling saa ved denne Sammenkomst med Ulfeldt Leonora for første Gang. Hun begyndte nu at tale og formane Doktoren med mange Ord. Hun spurgte, om han havde Børn, og hvor mange. Han svarede: »Tre Sønner og en Datter.« — »Hvad?« udbrød hun, »vil I da opdrage eders Børn i en Landsby? Kom til os i Staden! I, eders Hustru og Børn skal intet mangle hos os.«

Resultatet af Samtalen blev, at Sperling modtog det nævnte Embede og fik Kongens Bestalling derpaa. Med Erfaringerne fra Kristiania kunde Tilbudet om et »Salarium« paa 200 Rdlr. ikke være fristende, men Leonoras Ord: »Vil I opdrage eders Børn i en Landsby?« havde mere Vægt.

Sperling vendte hjem og fortalte sin Hustru, hvad der var sket, og hun lod sig alting vel befalde. Han blev endnu kun i Jernløse omkring 4 Uger, saa pakkede han sine Bøger, og hvad han ellers havde af Smaating, for at hans Hustru kunde tage det med sig, naar hun fulgte efter med de øvrige Ejendele.

Selv tog Doktoren en Kiste med sig, fuld af Bøger til sit daglige Behov. Med sin Hustru aftalte han, at hun i alting skulde gøre Rigtighed med Bønderne hjemme, inden hun ved Høst rejste til København. Dette var Sperlings Afsked med sit Hjem i Jernløse, hvortil han kun en enkelt Gang vendte tilbage for at blive plejet af sin Hustru, da han var blevet smittet i Børnehuset under en Epidemi.

Fru Sperling kom noget tidligere til København end beregnet, hvilket var efter Leonoras særlige Ønske, idet

Fru S. skulde hjælpe hende at gøre Børnetøj færdigt. Ulfeldt sendte i den Anledning to af Kongens Rustvogne til Jernløse for at de kunde føre Bohavet og de store Kister med Doktorens Bøger til hans Bolig i København.

Sperling blev, foruden Læge ved Børnehuset, kort efter tillige Leder af den kgl. botaniske Have ved Rosenborg og kgl. Botaniker. I hans Bestalling som Inspektør ved Haven hedder det, at »han som vores Botanicus skal have flittig Indseende med Haven ved vor Kiøbsted Kiøbenhavn og tilholde Urtegaardsmanden, at han sig beflitter at have alle de S i m p l i c i e r, som gror dog i vore Lande.«

Sperlings Lykkestjerne steg og dalede med Ulfeldts, og det kunde næppe undgaas, at han fik Misundere. Han fortæller om et Taffel ved Hove, hvortil han var indbudt. Der blev drukket lystigt, og da Kongen var blevet i overstadigt Humør af Vinen, begyndte han at tale Italiensk med Sperling. Rentemesteren Jørgen Vind fortrød derpaa, og for at drive Spot med Sperling, gav han sin Tjener Ordre til at hente nogle Nælder. Da Tjeneren kom med Nælderne, trak Rentemesteren en Handske paa, tog Nælderne og spurgte Sperling, om han kendte den Urt.

Jørgen Vind fik ingen Glæde af den Spas. Sperling svarede, at Rentemesteren vel selv kendte den, naar han tog en Handske paa, men, tilføjede han, idet han greb fast om Nælderne, de brænder ikke mig, jeg er vel kendt med dem. — Kongen lo højt og sagde til Rentemesteren: »Ja, Gud, Jørgen, komm nu igien! Du est kommen for tilig! Du schulde haffue biet med dine Nelder, indtil hand vaer blind fuld ... Ney, hand kand endnu tale for sig.«

Jørgen Vind glemte — efter Sperlings Opfattelse — ikke den lille Episode. Sperling mistede 1644 begge sine Embeder og skriver derom: »Hidindtil havde min Lykke floreret vel sammen med Hr. Rigens Hovmesters Lykke, men nu faldt efterhaanden vor Lykkes Blomst af og fortørredes. Thi før jeg formodede det, lod Hr. Rentemester

Sten Beck, min meget gode Ven, mig kalde til sig i sit Hus og meldte mig, at Hs. kgl. Majestæt havde befalet ham at opsige mig baade min Tjeneste i Børnehuset og i Haven og at udbetale mig af hans Rentekammer, hvad der resterede mig af min Gage.«

Sperling spurgte, hvad der var Aarsag til en slig hastig Kassation, og om det var sket med Kongens Unaade. Beck vidste ikke af noget saadant, men mente, at Jørgen Vind stod bagved.

V.

Dr. Sperling blev senere taget til Naade, og 1649 udnævnte den nye Konge — Frederik den tredie — ham til Hofmedicus. Samme Aar ledsagede Sperling Korfits Ulfeldt til Holland, men efter sin Hjemkomst blev han indviklet i den Ulfeldtske Sag. Hans Uskyldighed blev bevist, men han ønskede nu at forlade Danmark. 1652 bosatte han sig i Amsterdam, hvorfra han vedligeholdt Forbindelsen med Ulfeldt.

Fru Sperling havde ønsket at bo i Hamborg, da hun ikke kunde vænne sig til Forholdene i Amsterdam. Sperling havde lovet hende at flytte dertil og havde allerede lejet Hus i Hamborg, da hans Hustru blev syg. Hun døde en af de første Dage i Januar 1654.

Om Højtideligheden ved hendes Bisættelse berettes, at Forhuset og »det store Kammer« blev overtrukket med sort Tøj. Sperling havde ladet trykke nogle Hundrede »Lig-Sedler«, som blev kastet ind i Husene i Byen og gav Meddelelse om Dødsfaldet. Der var en stor »Frekvents« (Følge) af fornemme Folk, der ledsagede Fru Sperling til hendes sidste Hvilested. Hamborgerne havde et Kapel i Vesterkirken, og dèr blev hun begravet.

Saa flyttede Sperling efter sin Hustrus Død til Hamborg. Han foretog flere Rejser til Barth, hvor Ulfeldt opholdt sig, og Sperling siger selv, at han var hos Ulfeldt nogle Uger ad Gangen. Det var vel intet Under, at dette

uforanderlige Venskab vakte Opmærksomhed i Danmark, særlig under Hensyn til Ulfeldts Rolle i den dansk-svenske Krig, og i August 1658 blev der slaaet ned paa Sperling.

Han havde opnaaet en Udnævnelse som svensk Livmedicus, og man antog, at han stod i den svenske Konges Tjeneste eller dog udførte svenske Kommissioner. Ligesaa var det blevet berettet, at Sperling i Frederiksodde skulde have brugt nedsættende Udtalelser om den danske Konge.

Det skete saa, at Sperling var paa en Rejse fra Holland. Da hans Skib havde kastet Anker ud for Glückstadt, blev det hindret i videre Rejse af en Baad med Soldater om Bord. Soldaterne gav Ordre til, at alle Pasagerer skulde komme op til Kommandanten i Staden. For Sperlings Vedkommende fik han Paabud om at indfinde sig hos Feltmarskal Eberstein.

Sperling fortæller derom:

»Feltmarskallen spurgte mig, hvad jeg gjorde her. Jeg svarede, at jeg imod min Vilje var hentet i Land fra Skibet. »Hvorfra jeg kom?« Svar: »Fra Holland.« — »Hvad jeg havde gjort dèr?« — »Jeg var rejst dertil for nogen Gælds Skyld og var nu paa Tilbagerejse til Hamborg.« — Han sagde: »I er jo i svensk Tjeneste.« — Jeg svarede: »Nej, eders Ekscellence!« — »Hvad?« sagde han, »har I ikke nylig været hos Kongen af Sverige i Wismar?« — Jeg svarede: »Nej«.«

Feltmarskallen udtalte, at en Mand havde set Sperling dèr. Men samme Mand erklærede senere, at han blot havde hørt sige, at Doktoren havde været i Wismar hos Kongen. Ved Slutningen af Forhøret sagde Feltmarskallen: »Ja, I maa blive her, indtil jeg har faaet Besked fra Danmark.«

Sperling blev derpaa indkvarteret i Byen. Han blev godt og hensynsfuldt behandlet, men det varede hele syv Maaneder, før der kom Svar fra Danmark, at man kunde frigive ham. Forinden maatte han underskrive en Erklæring, hvori han forpligtede sig til ikke at indlade sig med

Kongens Fjender eller foretage noget til Danmarks Skade. Sperling vægrede sig ved at underskrive, men maatte gøre det for at faa sin Frihed.

Kommen tilbage til Hamborg, genoptog han sin Læge-Praksis, og Tiden gik roligt, indtil den store Ulykke kom over ham i Aaret 1664.

VI.

Dr. Sperling har sikkert ment at have unddraget sig det Uvejr, som trak sammen om Korfits Ulfeldt, nu, da han levede som Borger i Hamborg. Hans Bortførelse fra Byen, hans Anholdelse og Fængsling har været en bitter Overraskelse for ham.

Under Paaskud af, at en syg Kvinde ventede ham, blev Sperling en Aften i April 1664 lokket bort fra sit Hjem. Vognen, der skulde føre ham til den syge, kørte uden for Byen, og omsider gik det op for Doktoren, hvad Hensigten var. Han raabte om Hjælp og geraadede i Kamp med de Personer, der var kommen ind i Vognen. Det nyttede dog intet. Personerne i Vognen handlede efter Ordre fra den danske Oberstløjtnant Hagedorn, der var kommen til Hamborg i Hverveøjemed og tillige havde det særlige Hverv at føre Dr. Sperling som Fange til København.

Hvorledes Transporten af Fangen foregik, faar vi et Billede af gennem en Beretning. Naar der overnattedes, holdt Soldater Vagt dels i Sperlings Kammer, dels uden for Døren. Efter en langsommelig Rejse kom man til Glückstadt. Ved Postvognens Ankomst mødte en Slutter med en Lænke, der gjordes fast om Sperlings ene Arm og ene Ben. Det skete paa Gaden i mange Folks Nærværelse. Uden for Byen holdt 10 Ryttere, der ledsagede Vognen til Rendsborg.

I Rendsborg blev der overnattet. Sperling maatte ligge med sine Lænker. Næste Dag fulgtes Vognen af 15 Ryttere til Flensborg, den følgende Dag til Haderslev. Videre til Kolding. 16 Ryttere ledsagede til Snoghøj, hvor

en Færge laa rede til at afgaa til Middelfart. Samme Aften silde gik Rejsen med 10 Ryttere til Odense.

Naaet til Nyborg maatte Fangen stige ned i en Smakke, og tre Timer senere landede man i Korsør. Da Rejsen gik videre, fulgte 30 Ryttere med, Halvdelen foran Vognen, den anden Halvdel bagefter. En Officer, der havde været Page hos Kongen, men nu havde Majors Rang, sagde til Rytterne i en hovmodig Tone: »Dèr har I Hs. Majestæts Slave, bevar ham vel og bring ham til Københavnl«

Om Aftenen kom man til København. Sperling blev modtaget af Slotsfogden, Joakim Waltpurger, som førte Doktoren til det blaa Taarns Dør.

VII.

Hvorledes saa man i Hamborg paa, at en af Stadens ansete Borgere behandledes paa den anførte Maade?

Den danske Regering var ikke blind for, at et saa voldsomt Skridt som det, den havde foretaget, maatte krænke Hamborgerne og den frie Rigsstad. Man søgte derfor at give en Retfærdiggørelse for Regeringens Handlemaade, men det skete paa en ret ejendommelig Vis, nemlig ved et Brev, som det foregaves, at »en Hamborger, boende i København«, havde skrevet til »en Borger, bosat i Hamborg«. Brevet skulde befordres »til Circulation« og er rimeligvis blevet trykt. Dets Hensigt var at give Svar paa følgende tre Ting:

1. Dend egentlige Aarsag til Dr. Otto Sperlings Bortførelse.

2. Om General-Adjutant Hagedorn, som i saa Maader ham bortført haffuer, herpaa haffuer haft kongelig Ordre?

3. Og om han [Hagedorn] endnu virkelig i Hans Majestæts Tieneste befindis?

Brevet er meget vidtløftigt. Det begynder med, at den foregivne Brevskriver i Hamborg har givet til Kende, at Borgmester og Raad i Hamborg betragter Sperlings

Arrestation som et Brud paa Lande- og Stadsfred, idet man holder for, at ingen ærlig Mand, ikke en Gang Borgmesteren selv, paa den Maade skulde være sikker paa Gaderne, langt mindre uden for Portene.

Heroverfor gøres gældende, at Dr. Sperling »som en indfød Hamburger holdis her for Hans kongelige Majestæts naturlige Undersaat«. Brevskriveren har med egne Øjne læst, at Dr. Sperling af nuværende Kgl. Majestæt er bestilt og antagen som Hof-Medicus, og i hans Bestallings-Brev anføres: »og schall det være bemeldte voris Hof-Medico fri tilladt, her i voris Kongeriger eller Fürstendømmer eller i vor Stad Hamborg sit Domicilium at anrette«.

Det opregnes, hvilken Kgl. Gunst, Sperling har nydt, og at han »det Kgl. Huus allerunderdanigst Troschab og Lydighed skyldig at være eragtes«. Brevskriveren kommer derpaa til Korfits Ulfeldt, der 1651 »undvigte og sig under den suendsche Protection begaf«, og hvorledes Sperling flittigt korresponderede med ham, betragtede »med Fryd og Glæde« Ulfeldts Indgang i disse Riger og Lande og gjorde sig medskyldig i sin Afguds Forræderi.

Her kommer Brevskriveren rigtig i Aande, og det er ikke blide Ord, der ofres paa Sperling. Sperling er ikke blevet træt af med samme Forræder ikke blot at korrespondere, men af al Formue at være Raadgiver for. Doktoren har arbejdet paa det kgl. Hus' Undergang, skønt han og hans deraf har bekommet saa mange Velgerninger, og hvor »han sit Brød haver forhvervet«. Stod det til ham [Sperling] vilde han have arbejdet paa Landets totale Ruin, om han derved kunde forhjelpe »denne Korfits« til forrige Flor og Velstand osv.

Det er jo en Anklage, der har baade Næb og Kløer, og det er ret naturligt, at Anklageren af det, han fører frem, drager den Slutning, at Hans kgl. Majestæt har al for megen Aarsag til at forskaffe »denne Fugl i sin Gevalt, andre til Afsky og Eksempel at lade straffe«.

Hvad Hagedorn angaar, saa befindes han at have handlet efter Kgl. Majestæts Ordre og Befaling, og Brevskriveren oplyser, at Hagedorn er i Hs. Maj.s Tjeneste som General-Adjutant og »Obrist-Lœutenant«.

Med Hensyn til den af Borgeren i Hamborg udtalte Frygt: »at paa saadan Maneer kand ingen ærlig Mand herefter være sikker paa Gaden«, udtales, at ingen ærlig Mand i Hamborg formedelst »denne Sperlings« Bortførelse betages den ringeste Sikkerhed, men kan færdes saa vel inden som uden for Byen uforkrænket.

Til Slut faar Byens Raad baade nogle Spydigheder og Trusler. Der tales om Raadets »formeente Autoritet og Hofmod«, og det antydes, at det var let for Kgl. Maj. at gøre sine egne Underdaner (Hamborgerne) »saa stiltiendes og alle med et Brev ruinere« (!).

Saaledes var altsaa den danske Regerings Forsvar for sin Handlemaade, fremstillet som et Brev til en Borger i Hamborg. Brevet har sikkert gjort den forønskede Virkning. Baade Hamborg og Sverige besværede sig ganske vist ved det danske Hof over Sperlings Arrestation, men derved blev det.

Da intet yderligere skete for at give Sperling Friheden, henvendte hans Søn Otto sig fra Hamborg til den danske Konge for at udvirke sin Faders Løsladelse. Men den unge Sperlings Henvendelse synes ikke at have været et ydmygt Bønskrift om Naade, men mere en Begæring om Løsladelse som en Retfærdighedshandling.

I alt Fald var Følgen den, at Kongen blev vred, og det blev overladt til Griffenfeld at give den unge Sperling »et passende Svar«. Der siges om dette, at Griffenfeld »udtømte i sit Svar næsten hele Sprogets Kraft, for at vise Supplicanten hans Fremfærd i hele dens Usselhed«.

Man kunde maaske mene, at mindre kunde gøre det. Men selv i Datidens Øjne har det vel ikke kunnet tages som en Undskyldning, at det var en Søn, der bad for sin Far.

VIII.

Saa gik Sperlings Vej altsaa til det blaa Taarn. Han førtes ind i et Forværelse, og et Lys blev tændt. Derpaa blev der bragt ham noget Mad, Smør, Brød, Æg, Øl og Franskvin.

Efter Maaltidet viste Slotsfogden ham ind i det Kammer, der skulde være hans. Sengen stod i en dyb Hvælving. Den var gammel, fuld af Huller, og de faa Fjer i Dynerne var raadne, »saa at Sengen stank som et Aadsel«.

I Kammeret var der en Spand, som Fangen skulde bruge til sin Stolgang. Tillige en Stol, hvorpaa der stod en Tin-Natpotte. Taarngemmeren undersøgte Fangen, laasede ham inde og lod ham i Mørke. Sperling sad paa Stolen med sine Jærn, indtil det blev lyst. Derpaa lagde han sig paa den stinkende Seng.

Om Morgenen sang han en Salme, og da Slotsfogden kom til ham, sagde denne, at Frøken Leonora kunde høre det. [Leonora Christina var indsat i Blaataarn August Aaret før.] Sperling spurgte, om Frøken Leonora da befandt sig i Nærheden. Slotsfogden betænkte sig længe, men svarede endelig: »Hun sidder langt fra eder, dèr henne mod Nord; der er vel 4 Døre, før man kan komme til hende, og 9 Laase, men eders Stemme trænger opad.« Sperling sagde: »Jeg vilde ønske, at min Stemme maatte trænge op til Gud i Himlen.«

Nogle Dage ind i Maj blev Sperling forhørt og blev da befriet for sine Jærn. En meget lang Række Spørgsmaal stilledes til ham, det drejede sig især om Brevene til Ulfeldt. Ulfeldts Datter, Anne Cathrine, havde opbevaret Breve fra Sperling til hendes Fader og taget Kopier af Breve, hun havde sendt Sperling. Disse Breve faldt i den spanske Regerings Hænder og blev udleverede til Hannibal Sehested, Ulfeldts Svoger. Han havde været i Unaade ligesom Ulfeldt, men var ikke blot taget til Naade, men steg i Kongens Gunst og var udnævnt til Rigsskatmester 1660.

Hvorledes Sperling bedømte Hannibal Sehested, ses af den Karakteristik, han giver af ham: »Hr. Hannibal var usædvanlig vel studeret, men han var af en meget ondskabsfuld Natur (!).« Noget godt ventede Sperling sig ikke fra den Kant. Hvilken Rolle Hannibal Sehested spillede under Processen mod Sperling ud over at have udleveret Brevene, kan vistnok ikke paavises.

Brevene og i det hele Sperlings nære Forbindelse med Ulfeldt blev foreholdt ham under Forhørene. Brevene var dels skrevet i Cifre og nogle til Ulfeldt under et opdigtet Navn. Man ønskede at vide, om Sperling havde haft Kendskab til Ulfeldts Planer og om Leonora var medskyldig. Sperling gjorde gældende, at der i Brevene, han havde vekslet med Ulfeldt, intet var, der kunde tydes som Forræderi. Dette blev indrømmet, men man bemærkede, at derfor kunde Sperling godt være vidende om Forræderiet.

Efter det første Forhør blev der efter Sperlings Anmodning givet ham Sengklæder og Lagner. Men Lys fik han ikke i sit Kammer. De Lys, der af Kongen var bestemt for ham, mener han, at Slotsfogden af egen Myndighed holdt tilbage. Da Sperling havde faaet en gammel Bønnebog og en forrevet Bibel, maatte han staa ved det firkantede Hul i Døren for at læse ved den Stribe Dagslys, som faldt derigennem.

Forhørene fortsattes, og der blev gaaet skarpt frem. Under et af Forhørene blev han truet med Pinebænken, og man lod ham se, at alt var gjort rede dertil, og at Mestermanden og hans Hjælpere var til Stede. Man fik dog ikke fremtvunget den Bekendelse, man tilsigtede.

— Om Sperlings første Fængselstid skriver Leonora Christina i »Jammersminde«:

»Hans Fængsel er nedenunder den mørke Kirke. Hans Skæbne er beklagelig. Der han blev ført i Taarnet, var han spændt i Jærnlænker om Hænder og Fødder. Slotsfogden, som ikke var i forrige Tider hans Ven, glædte sig saa hjærtelig over Doktorens Ulykke og at han var fal-

det i hans Hænder, saa han gjorde intet andet den Aften end nynnede og sang.«

Nogle Dage senere sagde Slotsfogden til Leonora om den nye Fange, at det var en Fugl, som skulde tvinges til at synge. Leonora svarede: »Om den Fugl kan synge, saa det fryder de Ører, der hører det, saa gør den det vel. Men en Melodi, som den ej kender, vil den aldrig kunne synge!«

Nej, Fuglen sang ikke den Melodi, der ønskedes. Ingen væsentlig nye Oplysninger kom for Dagen. Men Dom maatte under de givne Omstændigheder fældes, og Dommen faldt faa Maaneder efter Sperlings Fængsling (28. Juli 1664). Han dømtes for Majestætsforbrydelse — som den, der havde bistaaet Korfits Ulfeldt i dennes Planer — fra Ære, Liv og Gods, men benaadedes med livsvarigt Fængsel og døde i Blaataarn.

IX.

Efter Slotsfogden Joakim Waltpurger fulgte en ny Mand, Hans Balcke. Han havde været Legebroder med Sperlings Børn og viste Doktoren stor Venlighed, skaffede ham blandt andet de Lys, som Sperling haardt havde savnet, og en Faareskindspels til Værn mod Kulden. Ogsaa bar Hans Balcke Mad til Sperling fra Leonoras Bord.

Balckes Hverv som Slotsfoged var dog kun midlertidigt, og han efterfulgtes af Johan Jæger, en af de Personer, der havde medvirket ved Sperlings Bortførelse fra Hamborg. Det var et daarligt Bytte for Doktoren, og Leonoras Pige fortalte hende en Dag, at det gik Doktoren ynkeligt, han fik slet Mad, siden Balcke var kommen bort, og han havde ingen anden Lysning uden af Hullet paa hans Dør, som gik ud i det yderste Kammers.

Leonora lod Steg og Vin bringe til Doktoren ved en Fange, der gik til Haande i Taarnet. Med en stor Knappenaal ridsede hun nogle Ord paa Sukkermandler, hun satte sammen, og som bragtes til Sperling. Dette førte til en

Brevveksling imellem dem, og de skrev hinanden til paa Italiensk.

Egentlig venskabelige var disse Breve ikke i Begyndelsen. Sperling var bitter over sin Skæbne og over, at Brevene til Ulfeldt ikke bedre var blevet bevaret. Han »lamenterede«, siger Leonora, og mente, at hendes Datter var Skyld i hans Ulykke. For sin Part havde Leonora nogen Grund til Misstemning mod Doktoren. Han var i et af de første Forhør blevet spurgt, hvad han mente om Leonoras Fangenskab, om hun fortjente samme, og Sperling havde dertil svaret, at han vel ikke kunde vide Grunden, hvorfor hun var sat i Fængsel, men tænkte, at Majestæten havde vel Aarsag nok dertil.

Denne Udtalelse er sikkert blevet forebragt Leonora, og hun maatte betragte den saaledes, at Sperling vilde kompromittere hende for at fri sig selv. Man tør dog næppe anklage Sperling, haardt trængt som han var, under Forhørene. Og Korrespondancen mellem ham og Leonora fortsattes, vel til Oplivelse for dem begge, ligesom Leonora medvirkede til, at Doktoren kunde sende Breve ud fra Fængslet.

Der var dog en Hage ved denne Brevbesørgelse. Sperling maatte bestikke Taarngemmeren, og i 1668 skriver han, at han kommer til at give Taarngemmeren 6 Dukater om Aaret. Pengene fik Doktoren sendt af sine Børn, der ogsaa af og til sendte ham noget Tøj. For en væsentlig Del var Leonora Mellemled ved Korrespondancen. Sperlings Børn sendte deres Breve til Leonoras Søster Frøken Hedvig, som hele Tiden stod i skriftlig Forbindelse med hende.

Doktorens ældste Søn Otto, der havde faaet saa skarpt et Svar af Griffenfeld paa sin Anmodning om Faderens Frigivelse, besøgte en Gang, sammen med sine Søstre, Faderen i Fængslet. De havde opnaaet Tilladelse dertil af Kongen (Christian den 5.). Den unge Sperling forsøgte mange Henvendelser for at udvirke sin Faders Benaad-

ning eller i al Fald skaffe ham Lindring i Fangenskabet.

Selve Fangekamret ses i Aarenes Løb at have undergaaet en Forbedring. En Inventariefortegnelse fra 1679 viser, at der i Sperlings Kammer var to Stole med rødt Skind, et gammelt Fyrrebord, en gammel Fyrrebænk, en Messinglysestage, desuden Tinfade, smaa Tallerkener, to smaa Tinflasker osv.

Men noget meget væsentligt manglede, nemlig Dagslyset. Sperling skriver mod Slutningen i sin Bog, at det er et Guds Under, at hans Øjne endnu er gode, eftersom han Dag og Nat gør sit Arbejde ved Lys, »og indtil denne Stund ingensinde har slukket mit Lys før Midnat«.

»Gud har naadig skaanet mig for store Sygdomme«, siger Sperling ved Tilbageblik over sit Fængselsliv. Hvad han i den Henseende har haft at klage over, er Hovedværk paa Grund af den stadige Stank, og hans Fødder har lidt under Kamrets stærke Kulde.

Nu gik det mod Forløsningen. Han var gammel, og Kræfterne tog af. Om hans Død beretter Leonora i »Jammers-Minde«:

»Samme Aar (1681), Juledag om Morgenen, løste Gud Doctor Otto Sperlings haarde Baand, efter at han havde været fangen her paa det Blaa Taarn 17 Aar, 8 Maaneder og 4 Dage, i hans Alders 80. Aar, ringere [mindre end] 6 Dage. Han var længe syg, dog ikke sengeliggende. Doctor München betiente hannem et Par Gange med sine Medicamenter. Han vilde ikke nogen Tid, at Taarngiemmerne skulde rede hans Seng, kunde blive vred, naar Ole sig dertil erbød og vilde sige, at Doctoren var svag. Der maatte og ingen være til Stede, naar han lagde sig. Hvordant han kom paa Gulvet Julenat, vides ikke. Der laa han og bankede paa Gulvet. Taarngiemmeren kunde intet høre hans Banken; thi han laae langt fra Doctorens Rum; men en Fange, som laa i Taarnstuen, hørte det længe; omsider bankede han paa Taarngiemmerens Dør og siger hannem, at Doctoren havde længe

banket. Der Ole kommer ind, fandt han Doctoren paa Gulvet, halvt iklædt i en reen Skiorte. Han levede endda, gav sig meget, men talte ganske intet. Ole tog Fangen til Hielp og løftede hannem i Sengen og lukte igen. Om Morgenen fandtes han død, som sagt er.«

X.

Dr. Sperling var ved Dommen kendt skyldig i at have forbrudt »Ære, Liv og Gods«. Og skønt det varede længe med Konfiskeringen af hans sjællandske Gods, Gaarden i Jernløse — det skete 1681 — har han vel faaet Viden derom før sin Død. Dette tør antages, eftersom Sperling modtog Breve, og iøvrigt vilde Slotsfogden næppe have forholdt ham denne Nyhed, som i dobbelt Forstand maatte vække bitre Følelser hos den ulykkelige Fange.

Gaarden i Sdr. Jernløse blev nemlig af Kongen skænket til Generaladjudant Christopher Hagedorn, den Mand, der under falsk Foregivende havde lokket Sperling fra Hamborg for at føre ham som Fange til København. Det hedder i Gavebrevet, at Godset gives som Løn for »tro og villig Tjeneste«.

Etatsraad Lunn oplyser i sit nævnte Skrift, at Gaarden med tilliggende Gods var paa over 180 Tdr. Hartkorn. Som før nævnt maa det samlede Jordtilliggende efterhaanden været blevet Sperlings Ejendom. Hagedorn solgte imidlertid væk af Godset, og Jernløsegaarden forvandledes i Tidernes Løb til almindelige Bøndergaarde.

For Dr. Sperlings Søn Otto — og vel ogsaa for Videnskaben — vilde det have været til stor Gavn, om noget af det »sjællandske Gods« var kommen Doktorens Børn til gode. Otto Sperling var ved Faderens Død 47 Aar gammel. Han var en meget lærd Mand, men levede i yderst trange Kaar.

Det lykkedes ham ikke at faa ret mange af sine lærde Værker udgivne, og for at friste Livet saa han sig i den sørgelige Nødvendighed at maatte sælge sin store

Bogsamling. Trykt foreligger fra hans Haand en Udgave af Absalons Testamente, i Haandskrift paa det kgl. Bibliotek et Værk i 8 Bind om Hamborgs Historie, endvidere 17 Kvartbind om de nordiske Oldsager.

»Et Ocean af Lærdom«, siges der om ham, og der tilføjes: »Har nogen Sinde en Videnskabsmands Liv været ført i Forsagelse, da har det visselig været hans.«

Nærværende Skildring hviler i væsentlig Grad paa Dr. Sperlings Selvbiografi, oversat og udgivet af Dr. Birket-Smith (1885). Med denne Selvbiografi har ogsaa tidligere Forskere beskæftiget sig, saaledes Suhm i „Nye Samlinger" III 1794 og Nyerup i Wolffs Journal s. A. Dr. Sperlings Beretning frembyder interessante Enkeltheder ud over, hvad der vedrører ham selv personlig, og adskilligt er fremstillet med en Anskuelighed, der giver Personer og Situationer en vis Kolorit. Som Læge og som Botaniker er han blevet bedømt af Eftertiden i videnskabelige Afhandlinger, og hans Dygtighed kan sikkert ikke drages i Tvivl. Nogen Sammenligning med Leonora Christinas „Jammersminde" taaler Dr. Sperlings Levnedsbog ikke — hvad der vel ogsaa vilde være for meget forlangt —, men den er et værdifuldt Dokument til Vurdering og Belysning af en Menneskeskæbne, der fortjener at kendes. Den almindelige Læser vil maaske undertiden synes, at Dr. Sperling har et ret klart Blik for sine egne Fortjenester, og naar „Jammersminde" nævnes, kan det siges, at hvor Leonora Christina betager ved sin rige Menneskelighed, sin ironiske eller muntre Iagttagen af sine Omgivelser, sit Sinds Frodighed —, dèr er man hos Sperling paa stenet Grund. Hans Interesse bevæger sig ikke uden for Erindringen og Fangekamret. Han er i dobbelt Forstand „indelukket".

— Fra „Nye danske Magasin" 1810: Breve meddelte af Dr. Vedel Simonsen, er i nærv. Skildring benyttet det ejendommelige Aktstykke, der figurerer som et Brev til en Borger i Hamborg. Desuden er benyttet „Jammers-Minde", Forfatter-Leksika og Oplysninger, hentet forskellige Steder. A. J. E.